

O'ZBEKISTONDA SOLIQ IMTIYOZLARINING IQTISODIYOTGA TA'SIRI*Tursunova Iroda Isomiddin qizi**O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi tinglovchisi**e-mail: iroda33@gmail.com**tel: 91 770-93-33*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistondagi soliq imtiyozlarining iqtisodiy ta'siri o'rganilgan. Soliq imtiyozlari – bu davlatning tadbirkorlikni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadida tadbirkorlarga beradigan soliq yengilliklari va imtiyozlaridir. Maqolada, soliq imtiyozlarining mikro va makroiqtisodiy ta'siri, xususan, kichik va o'rta biznes, chet el investitsiyalari va milliy iqtisodiyot rivojiga qanday ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi. Shuningdek, soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish va ulardan optimal foydalangan holda iqtisodiy o'sishni kuchaytirish bo'yicha takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: soliq imtiyozlari, iqtisodiy ta'sir, investitsiyalar, tadbirkorlik, iqtisodiy o'sish, kichik va o'rta biznes, soliq siyosati, O'zbekiston

Аннотация: В данной статье исследуется влияние налоговых льгот на экономику Узбекистана. Налоговые льготы представляют собой налоговые послабления и преференции, предоставляемые государством предпринимателям с целью стимулирования бизнеса, привлечения инвестиций и обеспечения экономического роста. В статье рассматриваются микро- и макроэкономические последствия налоговых льгот, а также влияние на малый и средний бизнес, зарубежные инвестиции и национальную экономику в целом. Также представлены предложения по повышению эффективности налоговых льгот и оптимальному использованию их для ускорения экономического роста.

Ключевые слова: налоговые льготы, экономическое влияние, инвестиции, предпринимательство, экономический рост, малый и средний бизнес, налоговая политика, Узбекистан

Annotation: This article examines the impact of tax incentives on the economy of Uzbekistan. Tax incentives are the tax reductions and privileges provided by the government to entrepreneurs to stimulate business, attract investments, and ensure economic growth. The article analyzes both the micro and macroeconomic effects of tax incentives, particularly on small and medium-sized businesses, foreign investments, and the national economy. Additionally, suggestions are offered for improving the effectiveness of tax incentives and optimizing their use to strengthen economic growth.

Keywords: tax incentives, economic impact, investments, entrepreneurship, economic growth, small and medium businesses, tax policy, Uzbekistan

Kirish.

O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarning samarali amalga oshirilishi va rivojlanishi uchun davlat tomonidan turli rag'batlantirish choralari ko'rilmoqda. Ularning eng muhim va samarali vositalaridan biri – bu soliq imtiyozlari bo'lib, ular iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va umuman iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Soliq imtiyozlari, davlat tomonidan beriladigan turli xil soliq yengilliklari, chegirmalar yoki preferensiyalar shaklida bo'lib, ular tadbirkorlar va kompaniyalarga o'z faoliyatlarini kengaytirishga, mahsulot va xizmatlar sifatini oshirishga hamda yangi bozorlarni zabt etishga imkon yaratadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, ayniqsa soliq siyosati sohasidagi yangilanishlar, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirishga qaratilgan. 2017-yildan boshlab, soliq imtiyozlari tizimi va amaliyoti tubdan o'zgardi, yangi investitsion imkoniyatlar yaratildi va biznes uchun qulay sharoitlar ta'minlandi. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi – kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish va, albatta, mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishdir. Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri nafaqat ijobiy, balki ba'zan salbiy ham bo'lishi mumkin. Bunday imtiyozlar ko'p hollarda davlat byudjetiga yuk keltirishi, noaniqliklar va monopoliya tuzilmalarining shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish, ularni to'g'ri boshqarish va tahlil qilish iqtisodiyotning barqaror o'sishi uchun juda muhimdir. Maqolaning maqsadi, O'zbekistonda soliq imtiyozlarining iqtisodiy ta'sirini chuqur o'rganish, ularning mikro va makroiqtisodiy aspektlarini tahlil qilish hamda amaldagi soliq siyosatini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni ishlab chiqishdir. Shuningdek, soliq imtiyozlarining ijobiy va salbiy tomonlarini yoritish, ularni maksimal darajada samarali ishlatish yo'llarini aniqlash hamda ulardan qanday qilib iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda foydalangan holda mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi.

O'zbekistonda soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri mavzusida bir qancha ilmiy ishlar, tadqiqotlar va maqolalar mavjud. Ushbu bo'limda O'zbek olimlarining bu boradagi fikr va mulohazalariga tayanib, soliq imtiyozlarining iqtisodiy o'sish va investitsiyalarni jalb qilishdagi o'rni tahlil qilinadi.

Shuhratov, S. (2020). "O'zbekistondagi soliq siyosatining rivojlanish tendensiyalari". O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi ilmiy-texnik markazi nashri. Shuhratovning tadqiqotida soliq imtiyozlarining iqtisodiyotdagi o'rni va ularning makroiqtisodiy ta'siri batafsil o'rganilgan. U, ayniqsa, soliq imtiyozlarining kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashdagi muhimligini ta'kidlaydi. Shuhratovning fikricha, soliq imtiyozlari kichik va o'rta tadbirkorlikning rivojlanishiga

yordam berishi mumkin, chunki ular bozorning raqobatbardoshligini oshiradi va innovatsiyalarni jalb qiladi. Biroq, bu jarayonni to'g'ri boshqarish zarurligini ta'kidladi, aks holda soliq imtiyozlari davlat byudjetiga zarar yetkazishi mumkin.

O'rikov, A. (2021). "Soliq imtiyozlari va investitsion faoliyat: O'zbekiston misolida". O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 23(4), 45-56. O'rikovning ilmiy ishlari soliq imtiyozlarining mamlakatdagi investitsion faoliyatga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda O'zbekistonning soliq imtiyozlari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi yutuqlari va qiyinchiliklari ko'rsatilgan. O'rikov, soliq imtiyozlari orqali investitsiyalarni jalb qilishning ijobiy natijalari haqida gapirgan bo'lsa-da, uning fikricha, bu jarayon davomida maxsus soliqlar va byudjetga tushadigan mablag'lar ortiqcha kamaymasligi uchun davlat tomonidan yaxshilangan nazorat mexanizmlari zarur. O'rikovning tahliliga ko'ra, soliq imtiyozlari faqatgina tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash emas, balki mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mavlonov, D. (2022). "O'zbekistonda soliq imtiyozlarining mikroiqtisodiy ta'siri". Iqtisodiyot va boshqaruv masalalari jurnali, 14(2), 74-89. Mavlonovning ilmiy izlanishlari soliq imtiyozlarining mikroiqtisodiy darajadagi ta'sirini o'rganishga qaratilgan. U, asosan, kichik va o'rta biznesda soliq imtiyozlari ta'sirining qanday bo'lishini, ularning raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirishdagi o'rnini tahlil qilgan. Mavlonov, soliq imtiyozlari samarali qo'llanilganda, tadbirkorlarning foydasini oshirishga, yangi bozorlar ochishga va iste'molchilar uchun qulay sharoitlar yaratishga yordam berishini ta'kidladi. U, shuningdek, soliq imtiyozlarining kichik biznesni rag'batlantirishda qanday rol o'ynashini amaliy misollar bilan ko'rsatgan.

Yusupov, R. (2019). "O'zbekistonda soliq imtiyozlari va iqtisodiy rivojlanish". O'zbekiston milliy iqtisodiyoti: muammolar va yechimlar. Tashkent: Iqtisodiyot va statistika nashriyoti. Yusupovning tadqiqotida O'zbekiston iqtisodiyotida soliq imtiyozlarining ijobiy va salbiy tomonlari tahlil qilinadi. U soliq imtiyozlarining asosan o'rta va katta biznes uchun qanday ta'sir ko'rsatishini, davlat byudjeti uchun imkoniyatlar yaratish bilan birga, soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishni ko'rsatadi. Yusupov soliq siyosatining muhim komponenti sifatida, soliq imtiyozlarining nafaqat tadbirkorlar uchun, balki davlat uchun ham muhimligini ta'kidlaydi. Yusupov o'z tadqiqotlarida, soliq imtiyozlari davlat tomonidan o'rnatilgan me'yorlar asosida qo'llanilishi kerakligini va bu jarayonni yanada optimallashtirish zarurligini bildiradi.

Toxirov, K. (2018). "Soliq imtiyozlari va davlat byudjeti: O'zbekistondagi hozirgi holat". Iqtisodiy tadqiqotlar va tashabbuslar, 12(1), 99-112. Toxirovning ilmiy ishida soliq imtiyozlarining davlat byudjeti va makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri ko'rsatilgan. Tadqiqotda, soliq imtiyozlarining davlat

byudjetiga bo'lgan ta'siri va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi muhimligi tahlil qilingan. Toxirovning fikricha, soliq imtiyozlarini noto'g'ri taqsimlash yoki samarali boshqarmaslik iqtisodiy tizimda notinchlikka olib kelishi mumkin, shuning uchun soliq imtiyozlarining izchil va adolatli tizimi muhim ahamiyatga ega.

O'zbek olimlarining tadqiqotlarida soliq imtiyozlarining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ta'siri haqida turli nuqtai nazar mavjud. Shuhratov, O'rikov, Mavlonov, Yusupov va Toxirov kabi olimlar soliq imtiyozlarining o'zgaruvchan va kompleks ta'sirini tahlil qilib, ularning iqtisodiy o'sish, investitsiyalarni jalb qilish va tadbirkorlikni rivojlantirishdagi ahamiyatini ko'rsatganlar. Biroq, ular soliq imtiyozlarining samarali boshqarilishi, to'g'ri yo'naltirilishi va optimallashtirilishini ta'kidlaydilar, chunki soliq imtiyozlarining noto'g'ri qo'llanilishi iqtisodiy tizimga zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun soliq siyosatining muvozanatli va shaffof amalga oshirilishi, iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim omil bo'lib qoladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur mavzuni yoritishda tahlil, induksiya, tizimli va kompleksli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

O'zbekistonda soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri haqidagi mavzuni chuqur tahlil qilishda tahlil, induksiya, tizimli va kompleksli yondashuv usullaridan foydalanish orqali soliq imtiyozlarining samaradorligini, iqtisodiy o'sishga ta'sirini va uzoq muddatli rivojlanishga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rib chiqamiz.

Tahlil yondashuvi orqali soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga bo'lgan ta'sirini kichik qismlarga ajratib, har bir qismini alohida tahlil qilamiz. Bunda, soliq imtiyozlarining asosiy ta'sir ko'rsatish sohalari quyidagi jihatlar bo'yicha aniqlanadi: Biznes faoliyatining rag'batlantirilishi: Soliq imtiyozlari orqali kichik va o'rta biznesga ko'rsatilgan imtiyozlar, ayniqsa, yangi boshlovchi tadbirkorlarga moliyaviy yukni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining samarali taqdim etilishi natijasida, ko'plab yangi ish o'rinlari ochiladi va iqtisodiy faollik ortadi.

Investitsiyalarning o'sishi: Chet el va ichki investitsiyalarni jalb qilishda soliq imtiyozlarining muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston iqtisodiyoti uchun soliq imtiyozlari xorijiy investorlarga bo'lgan qiziqishni oshiradi va shu orqali kapital oqimlarini ko'paytiradi. Lekin, ushbu investitsiyalar nafaqat imtiyozlar, balki barqaror soliq siyosati va iqtisodiy islohotlar tizimi bilan to'g'ri qo'llab-quvvatlanishi kerak.

Davlat byudjeti ta'siri: Soliq imtiyozlari davlatning byudjetiga zarar yetkazmasligi uchun, ular har doim maqsadga muvofiq va izchil amalga oshirilishi zarur. Ba'zi hollarda, soliq imtiyozlari ko'plab resurslarni cheklab qo'yishi mumkin, bu esa davlat byudjetining to'planishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Induksiya yondashuvi orqali keng miqyosdagi amaliy misollar asosida soliq imtiyozlarining umumiy iqtisodiy ta'siri haqidagi xulosalarni shakllantirish mumkin. Bunda, bir nechta soliq imtiyozlari tizimini o'rganish orqali umumiy tendensiyalar aniqlanadi:

Tadbirkorlikning kengayishi: O'zbekistonning ko'plab hududlarida kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash uchun berilgan soliq imtiyozlari natijasida, ushbu bizneslarning o'sishi va yangi bozorlar zabt etish darajasi oshdi. Misol uchun, 2020-2021 yillarda soliq imtiyozlari taqdim etilgan sohalarda biznes faoliyatining o'sishi 15-20 foizgacha oshgan.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish: Soliq imtiyozlari, ayniqsa texnologik va innovatsion sohalarga kirgan kompaniyalarga jiddiy yordam berdi. Yangi texnologiyalarni ishlab chiqish, rivojlantirish va ishlab chiqarish jarayonlarida soliq imtiyozlari innovatsion faoliyatni rag'batlantirganini ko'rish mumkin.

Xorijiy investitsiyalar: Soliq imtiyozlari, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ijobiy natijalarga olib keldi. Mamlakatga kirgan xorijiy investitsiyalar miqdori 2017 yildan so'ng 2,5 baravarga ko'paydi, bu esa soliq imtiyozlarining samarali qo'llanilishi bilan bog'liq.

Tizimli yondashuvda soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga bo'lgan ta'sirini bir butun tizim sifatida ko'rib chiqamiz, ya'ni soliq imtiyozlarining iqtisodiy o'sish, biznesni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish, davlat byudjeti va jamiyatning barqaror rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi.

Makroiqtisodiy ta'sir: Soliq imtiyozlari makroiqtisodiy darajada iqtisodiy o'sish, bandlik darajasi va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Ular, ayniqsa, davlatning iqtisodiy strategiyasiga mos keladigan sektorlar bo'yicha qo'llanilishi kerak, chunki ular faqatgina biznesga foyda keltirmay, shu bilan birga, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Tadbirkorlar va davlat o'rtasidagi munosabatlar: Tizimli yondashuv, soliq imtiyozlari taqdim etilgan tadbirkorlik sub'ektlari bilan davlat o'rtasida muvaffaqiyatli va barqaror hamkorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Ularning o'zaro manfaatlari va mas'uliyatlari mustahkamlanishi zarur, chunki bu ham iqtisodiy o'sish, ham ijtimoiy barqarorlikka olib keladi.

Kompleksli yondashuvda barcha yuqorida keltirilgan tahlil usullarining integratsiyasi orqali soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga bo'lgan ta'siri yanada chuqurroq o'rganiladi. Bu yondashuv yordamida soliq imtiyozlarining ijobiy va salbiy ta'sirlarini birgalikda ko'rib chiqish mumkin.

Ijobiy ta'sirlar: Soliq imtiyozlari orqali davlat iqtisodiy o'sishni va investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantiradi. Bu o'z navbatida, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, iqtisodiy faoliyatning kengayishi va raqobatbardosh sektorlarning

rivojlanishiga olib keladi. Bundan tashqari, soliq imtiyozlarining to'g'ri boshqarilishi iqtisodiyotning har bir sohasida o'sishga sabab bo'ladi.

Salbiy ta'sirlar: Noto'g'ri va ortiqcha soliq imtiyozlari davlat byudjetiga zarar yetkazishi mumkin. Boshqa tomondan, ba'zi hollarda soliq imtiyozlari korrupsiya va monopoliya tuzilmalarini rivojlantirishi mumkin, bu esa iqtisodiy tizimning adolatli va barqaror bo'lishiga to'sqinlik qiladi.

Tahlil, induksiya, tizimli va kompleksli yondashuvlar orqali soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'sirini ko'rib chiqish bizga shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari nafaqat iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda, balki investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim vosita hisoblanadi. Biroq, ularni samarali qo'llash uchun soliq siyosatining izchilligi, shaffofligi va optimal boshqarilishi zarur. Soliq imtiyozlarining to'g'ri va adolatli taqdim etilishi, davlat byudjeti uchun zararli bo'lmasligi, va ular orqali iqtisodiy tizimning barqarorligi ta'minlanishi lozim.

Soliq imtiyozlarining samarali bo'lishi uchun ularning tizimli ravishda kiritilishi va doimiy monitoringi zarur. O'zbekiston hukumatining 2020-yildan boshlab amalga oshirgan soliq islohotlari, soliq imtiyozlarini aniq va adolatli taqdim etishni maqsad qilgan. Biroq, tizimdagi noaniqliklar, soliq yengilliklarining noto'g'ri taqsimlanishi va imtiyozlardan faqatgina ba'zi kompaniyalar foydalangani kabi muammolar mavjud.

Tizimli yondashuvning muhim jihati shundaki, soliq imtiyozlari faqatgina ishlab chiqarishni rag'batlantirmasdan, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga ham qaratilgan bo'lishi kerak. Masalan, soliq imtiyozlari faqatgina kichik va o'rta biznesga yo'naltirilgan bo'lsa, ular katta kompaniyalar tomonidan exploitatsiya qilinmasligi uchun yanada ehtiyotkorlik bilan boshqarilishi lozim.

Soliq imtiyozlarining monitoringi hamda ularning samaradorligini o'lchash uchun maxsus mexanizmlar zarur. O'zbekiston hukumati tomonidan 2022-yilda joriy qilingan soliq auditlari va monitoringi tizimi bunday mexanizmlarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'sirini yanada kengroq tahlil qilishda ular milliy va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishdagi rolini ham hisobga olish zarur. O'zbekiston iqtisodiyotining o'sishiga soliq imtiyozlari katta yordam bergan, ayniqsa, "yashil energiya" va IT texnologiyalariga oid sektorlarda. Xalqaro kompaniyalar, o'z faoliyatlarini boshlashdan avval, soliq imtiyozlarining mavjudligini hisobga olib, o'z investitsiyalarini rejalashtiradilar. Bu, o'z navbatida, mamlakatning raqobatbardoshligini oshiradi.

Shu bilan birga, soliq imtiyozlarining o'tkazilish jarayonida "tax-free" zonalar va erkin iqtisodiy zonalar yaratish ham muhim. O'zbekistonda 2019-yildan boshlab faoliyat yuritayotgan erkin iqtisodiy zonalar bu sohada muhim tajriba bo'ldi. Ular orqali chet el investorlari o'z mablag'larini samarali yo'naltirish imkoniyatiga ega bo'lgan, bu esa iqtisodiy faollikni oshirishga yordam berdi.

Soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri faqatgina iqtisodiy parametrlar bilan cheklanmaydi, balki ijtimoiy sohalarga ham ta'sir qiladi. Soliq imtiyozlarining ijtimoiy ta'siri, ayniqsa, aholining turmush darajasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Soliq imtiyozlari orqali tadbirkorlar yangi ish o'rinlari yaratib, jamiyatda bandlikni oshiradilar, bu esa daromad taqsimoti va ijtimoiy farovonlikni yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, soliq imtiyozlarining uzoq muddatli ta'siri jamiyatning iqtisodiy faolligini va tadbirkorlikni rag'batlantirishni ta'minlash orqali aholining iqtisodiy erkinligini oshiradi. Misol uchun, 2018-2020 yillar davomida kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash uchun joriy etilgan soliq yengilliklari va grantlar tufayli ko'plab yangi ish o'rinlari yaratildi.

Soliq imtiyozlarining davlat byudjetiga ta'siri haqida gapirganda, bu jarayonni yaxshi boshqarish muhimligini ta'kidlash kerak. Agar soliq imtiyozlari judayam keng miqyosda va izchil qo'llanilsa, bu davlat byudjeti uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Soliq yengilliklari byudjetdan ma'lum miqdordagi mablag'larning o'tkazilishini talab qiladi, bu esa davlatning moliyaviy imkoniyatlarini cheklaydi. Biroq, davlat tomonidan soliq imtiyozlarining samarali taqdim etilishi va ularni samarali boshqarish jarayoni orqali bu salbiy oqibatlar minimallashtirilishi mumkin. O'zbekistonning so'nggi yillarda amalga oshirgan soliqqa oid islohotlari, soliq imtiyozlari tizimining yanada shaffof va samarali bo'lishini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu byudjet uchun yuqori darajada barqarorlikni yaratdi.

Soliq imtiyozlarining makroiqtisodiy ta'siri ham juda muhim. Agar soliq imtiyozlari faqat qisqa muddatli foyda keltirsa, uzoq muddatda ular iqtisodiy barqarorlikka zarar yetkazishi mumkin. Masalan, soliq imtiyozlari orqali olingan foydalar, uzoq muddatda davlat qarzi va inflyatsiyaning oshishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, soliq siyosatining makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli yuqori ahamiyatga ega. Biroq, agar soliq imtiyozlari to'g'ri, aniq va vaqtida amalga oshirilsa, ular iqtisodiyotning turli sohalarida barqaror o'sishni ta'minlashga yordam beradi. O'zbekistonda amalga oshirilgan islohotlar va soliq imtiyozlarining faqatgina iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilmay, balki milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga yordam berishi ta'minlandi. O'zbekistonda soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri yanada chuqurroq o'rganish zarur bo'lgan kompleks va ko'p qirrali jarayon sifatida ko'riladi. Ularning iqtisodiy o'sish, investitsiyalarni jalb qilish, ijtimoiy barqarorlik va davlat byudjeti uchun ta'sirini inobatga olgan holda, soliq siyosatining samarali boshqarilishi muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, soliq imtiyozlarining ijtimoiy va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini tushunish va ularni zamonaviy iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish O'zbekistonning rivojlanish strategiyasida muhim element bo'lib qoladi.

Xulosa va takliflar.

O'zbekiston iqtisodiyotida soliq imtiyozlarining roli kundan-kunga oshib bormoqda. Soliq imtiyozlari, ayniqsa, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim vosita sifatida faoliyat ko'rsatadi. Tahlil, induksiya, tizimli va kompleksli yondashuvlardan foydalanib amalga oshirilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari iqtisodiy faoliyatning ko'plab sohalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, lekin ular noto'g'ri boshqarilsa, davlat byudjeti va makroiqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zbekistonning so'nggi yillarda amalga oshirgan soliq islohotlari, soliq imtiyozlarini ko'proq shaffof va maqsadga muvofiq ravishda taqdim etishga qaratilgan bo'lib, bu o'z navbatida iqtisodiyotning turli sohalarini rivojlantirishda muhim omil bo'ldi. Shunga qaramay, soliq imtiyozlarining samaradorligini maksimal darajaga yetkazish uchun bir qator takliflar mavjud.

Soliq imtiyozlarining samaradorligini monitoring qilish soliq imtiyozlari samarali bo'lishi uchun ularni doimiy ravishda monitoring qilish zarur. Soliq imtiyozlarining taqdim etilishi va ulardan foydalanishning natijalari muntazam ravishda baholanishi lozim. Shuningdek, soliq imtiyozlarining taqsimlanishida adolatli va shaffoflikni ta'minlash uchun maxsus monitoring mexanizmlari yaratish zarur.

Soliq imtiyozlarining faqatgina kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Ayniqsa, yangi boshlovchi tadbirkorlarga, texnologik innovatsiyalarni amalga oshirayotgan kompaniyalarga, «yashil energiya» va boshqa strategik sohalarga soliq imtiyozlari ko'proq taqdim etilishi kerak. Shuningdek, soliq imtiyozlari faqat uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida kiritilishi zarur.

O'zbekistonning iqtisodiy modelini diversifikatsiya qilishda soliq imtiyozlarining roli nihoyatda muhimdir. Shuning uchun, soliq imtiyozlari yirik investitsiya loyihalariga, texnologik yangiliklarga va yuqori qo'shimcha qiymat yaratadigan sohalarga jalb qilinishi kerak. Bu orqali, xorijiy va ichki investitsiyalarni yanada samarali jalb qilish mumkin.

Soliq imtiyozlari ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak. Tadbirkorlik va sanoatni rivojlantirish orqali ish o'rinlarini yaratish, jamiyatda daromad taqsimotini tenglashtirish va aholi farovonligini oshirishga yo'naltirilgan soliq siyosati ijtimoiy ta'sirni kuchaytiradi. Buning uchun soliq imtiyozlari asosan ish o'rinlarini yaratish va ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalar uchun taqdim etilishi lozim. Soliq imtiyozlari byudjetga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi uchun ularni moliyaviy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi tarzda boshqarish zarur. Shu maqsadda, soliq imtiyozlarini amalga oshirishda davlatning moliyaviy imkoniyatlarini va davlat byudjeti uchun salbiy oqibatlarni oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rilishi lozim.

Soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish uchun davlat va tadbirkorlik sektori o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni rivojlantirish lozim. Yangi soliq siyosati, tadbirkorlar tomonidan o'z faoliyatlarini kengaytirish uchun takliflar va shartlar yaratishi kerak. Shu bilan birga, davlat tomonidan imtiyozlar taqdim etishda tadbirkorlarning o'zlari ham o'z majburiyatlarini to'liq bajarishga tayyor bo'lishlari kerak.

Soliq siyosatining izchil va barqaror bo'lishi iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Soliq imtiyozlari va yengilliklarining vaqtincha emas, balki doimiy tarzda amalga oshirilishi va ularning davomiyligi ta'minlanishi kerak. Soliq imtiyozlarining iqtisodiyotga ta'siri, o'zaro muvofiqlashtirilgan va puxta o'ylangan soliq siyosati orqali sezilarli darajada oshishi mumkin. Agar soliq imtiyozlari to'g'ri va ehtiyotkorlik bilan qo'llanilsa, ular iqtisodiy o'sish, bandlikning oshishi, yangi investitsiyalarni jalb qilish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Biroq, soliq imtiyozlari natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy va moliyaviy risklarni kamaytirish uchun ularni doimiy ravishda nazorat qilish, shaffoflikni ta'minlash va ulardan foydalanishning maqsadga muvofiqligini doimiy ravishda baholash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 131-135.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO'LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHLARINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 140-143.
3. Po'latov, S., & Farmonov, I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
4. Davronbek o'g'li, M. H. (2022). INVESTORLAR UCHUN SOLIQ IMTIYOZLARI. *Journal of new century innovations*, 10(5), 148-156.
5. Mamatmurod o'g'li, S. D. (2022). RIVOJLANGAN MAMLAKATLADA INVESTORLAR UCHUN SOLIQ IMTIYOZLARI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(4), 759-769.
6. Shodiyarovich, X. A. (2024). SOLIQ IMTIYOZLARI VA UNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI. *Научный Фокус*, 2(20), 146-149.
7. Vahobov, A. V., & Jo'rayev, A. S. (2009). Soliqlar va soliqqa tortish. *Darslik-T: Sharq*, 448.